

你好波兰!¹ Chińscy uczniowie w polskiej szkole

ANNA MIKULSKA

Artykuł stanowi próbę scharakteryzowania sylwetki ucznia chińskiego w polskiej szkole. Oprócz przedstawienia czynników kulturowych i socjologicznych wpływających na proces adaptacji, w tekście omówiono także przykłady trudności językowych, jakie napotykają młodzi Chińczycy uczący się polskiego. Są one wynikiem odmiennych systemów językowych oraz silnych interferencji języka wyjściowego na docelowy.

Chińska migracja w Polsce – zarys charakterystyki

W Polsce od pewnego czasu mieszka coraz więcej migrantów. Wśród nich znaczącą grupą są Chińczycy. Pod względem liczebności chińska migracja stanowi obecnie siódmą grupę narodowościową w Polsce (Wardęga 2017: 121). Dynamikę jej wzrostu zauważono już w 2004 r. po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz podpisaniu porozumienia ADS². Jej rozkwit przypada na ostatnie trzy lata i towarzyszy rozwojowi tzw. Nowego Jedwabnego Szlaku³. Ciągła mobilność Chińczyków przemieszczających się wewnątrz państw strefy Schengen dzięki paszportowi służbowemu nie pozwala dokładnie oszacować, jak liczna jest ta grupa mniejszościowa w Polsce. Według danych statystycznych, w 2016 r. kartę stałego pobytu w naszym kraju posiadało już ponad 6 tys. Chińczyków i szacuje się, że ta liczba dalej wzrasta⁴. Tym samym Chińczycy stanowią już ok. 2,7 proc. cudzoziemców legalnie mieszkających w Polsce⁵. Mimo że przedstawiciele tej narodowości pojawili się w naszym kraju już w latach 50. XX w., pierwsze chińskie inwestycje datuje się dopiero na początek lat 90. Były one związane głównie z importem tekstyliów.

Mieszkańcy Chińskiej Republiki Ludowej od kilku lat przyjeżdżają do Polski nie tylko w celach biznesowych i turystycznych, lecz także edukacyjnych. Współpraca polsko-chińska na szczeblu uniwersyteckim polega m.in. na wymianie stypendialnej studentów i naukowców, prowadzeniu wspólnych badań naukowych czy uruchamianiu kolejnych studiów polonistycznych na uniwersytetach w Państwie Środka (Wardęga 2016: 291). Poza tym Chińczycy zajmują się głównie handlem hurtowym i detalicznym oraz pracą w sektorze budowlanym. Mniej więcej co piąty Chińczyk w Polsce zawodowo trudni się zarządzaniem, często w małych chińskich firmach, lub pracuje w przedsiębiorstwach, których szefami są głównie osoby narodowości chińskiej⁶.

1 [chiń. Nǐ hǎo bōlán] pl. Cześć, Polsko!

2 Porozumienie ADS (*Approved Destination Status, Memorandum of Understanding*), podpisane w Pekinie 12.02.2004 r., służyło ułatwieniu ruchu turystycznego między Chinami a innymi krajami, w tym wszystkimi członkami Unii Europejskiej.

3 Nowy Jedwabny Szlak to koncepcja stworzona przez przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej, Xi Jinpinga. Zakłada możliwość dalszego rozwoju Chin poprzez rozszerzenie strefy wpływów oraz umocnienia pozycji na arenie międzynarodowej. Ma również na celu zacieśnianie współpracy gospodarczej między krajami znajdującymi się na trasie szlaku związanego z dwoma rodzajami transportu: morskim i kolejowym.

4 Statystyki Urzędu do spraw Cudzoziemców, [bit.ly/33O7MIE] [dostęp: 23.07.2019 r.].

5 Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, [bit.ly/2OQ1jc4] [dostęp: 22.07.2019 r.].

6 Szerzej na ten temat: [bit.ly/2DNWZNK].

W Polsce istnieją trzy skupiska chińskiej migracji. Są to głównie:

- okolice Warszawy, gdzie znajduje się największe w Europie Środkowo-Wschodniej Chińskie Centrum Handlowe,
- Śląsk, gdzie wybudowano Chińskie Centrum Handlu Hurtowego,
- Trójmiasto, związane z pierwszym chińskim przedsiębiorstwem Chipolbrot, powstałym w latach 50. XX w.

Na liczebny wzrost migracji chińskiej ma wpływ również rozwój filii chińskich instytucji. Obecnie zakładami chińskich firm w Polsce są: Grupa Beijing West Industry w Centrum R&D w Krakowie, oddział Huawei Device Polska w Warszawie, warszawski oddział Bank of China, Industrial and Commercial Bank of China (ICBC).

Przyjazd tej grupy narodowościowej coraz częściej przybiera formę migracji rodzinnych. Mogą o tym świadczyć m.in. statystyki prowadzone przez sekretariat jednej z podwarszawskich szkół: zauważono tam stały wzrost liczby dzieci z chińskiego kręgu kulturowego. Stanowią one już 10 proc. całej społeczności szkolnej.

Uczniowie chińscy w polskiej szkole – proces ich akulturacji

Pojęcie *akulturacji* w psychologii międzykulturowej definiowane jest jako „proces, którego człowiek doświadcza, kiedy przez dłuższy czas znajduje się w nowym dla siebie środowisku społeczno-kulturowym” (Vyas 2018: 3; Hawkes 2014). Adaptacja często niesie ze sobą trudne doświadczenia – zwłaszcza dla młodych migrantów pochodzących z odległego kręgu kulturowego, którzy muszą przestrzegać reguł i obyczajów lub systemu wartości zupełnie innych od tych, do których byli przyzwyczajeni (Mikulska 2016). Niekiedy może to być źródłem niepokoju lub stresu, a czasem nawet dyskryminacji ze strony grupy rówieśniczej.

Proces akulturacji nie przebiega u wszystkich jednakowo. Przybiera różne formy i ma różne natężenie. W przypadku migracji rodzin z dziećmi, sytuacja dodatkowo się komplikuje, ponieważ oprócz adaptacji do nowych uwarunkowań kulturowych, najmłodszych czeka obligatoryjne kontynuowanie edukacji.

Czynnikami, które utrudniają proces akulturacji

uczniom chińskim w nowym dla nich środowisku edukacyjnym, są:

- bariera językowa uniemożliwiająca im kontakt z otoczeniem,
- bariera kulturowa, wynikająca między innymi z odmiennych postaw i reguł zachowania postrzeganych jako obce w Polsce, a pożądane w chińskim systemie edukacji,
- bariera edukacyjna, w tym brak wystarczającej wiedzy polskich nauczycieli na temat przeszłości edukacyjnej uczniów oraz typowej dla nich tzw. kultury uczenia się.

Bariera językowa

W procesie akulturacji niska kompetencja w języku kraju przyjmującego rodzi trudności o charakterze społecznym oraz edukacyjnym.

Nieznajomość języka utrudnia nawiązanie przyjaźni z kolegami i w efekcie powoduje poczucie wyobcowania i odrzucenia. W przypadku Chińczyków na niski poziom socjalizacji z rówieśnikami duży wpływ ma również mentalność tej grupy narodowościowej, związana z kulturą pracy i nauki. Koncentracja na edukacji jest jednak możliwa dopiero po opanowaniu przez uczniów podstawowych umiejętności komunikacyjnych, które stają się podstawą dla rozwijania języka szkolnej edukacji. Braki w jego zakresie uniemożliwiają im bowiem osiągnięcie sukcesu w szkole na miarę ich możliwości poznawczych.

W przypadku chińskich uczniów nauka języka polskiego jest procesem bardzo skomplikowanym ze względu na ich język ojczysty, który jest genetycznie i typologicznie odległy od polszczyzny.

Język chiński należy do grupy języków sino-tybetańskich. Według danych z 2017 r., porozumiewa się nim ponad 900 mln ludzi, w tym 1 mln 780 tys. używa go jako języka drugiego⁷. W przeciwieństwie do fleksyjnej polszczyzny, należącej do grupy języków zachodniosłowiańskich, chiński jest językiem izolacyjnym i wyróżnia się w nim cztery tony. To właśnie tonalność jest cechą charakterystyczną tego języka, gdyż jedno słowo wypowiedziane w dwóch tonach ma dwa zupełnie różne znaczenia⁸. Kolejną różnicą pomiędzy językami wynika z odmiennych alfabetów – chiński nie jest zapisywany literami łańcuchowymi, ale pismem ideograficznym⁹. Inną cechą różniącą jest

7 www.ethnologue.com/language/cmn [dostęp: 31.07.2019 r.].

8 Przykładowo 石 [shí] (pl. *wiersz*), 石 [shí] (pl. *kamień/skala*), 始 [shǐ] (pl. *początek/rozpocząć*), 是 [shì] (pl. *być*). W nawiasach kwadratowych przedstawiono zapis fonetyczny tzw. *pinyin*, który określa dany ton nadający znaczeniu słowu.

9 Ideogramy to rysunki pojęć, z których można wywnioskować ich znaczenie (np. 地图 [dìtú] pl. *mapa*) to dwa słowa 地 [dì] (pl. *ziemia*) oraz 图 [tú] (pl. *obrazek, fotografia*).

liczba sylab w morfemach i wyrazach. Chiński charakteryzuje monosylabiczność morfemów¹⁰ oraz wysoki stopień ich homofoniczności¹¹. Ponadto jest językiem niemającym kategorii rodzaju, deklinacji ani koniugacji, nie istnieją w nim gramatycznie wyrażane czasy ani wyraźny podział na liczbę pojedynczą i mnogą. W przeciwieństwie do języka polskiego, chiński cechuje również pozycyjność (Zajdler 2010a: 30).

Podsumowując: w polszczyźnie istnieje kilka ważnych kategorii gramatycznych, które nie występują w języku chińskim. Najważniejsze z nich to fleksja imienna, rodzaj rzeczownika i przymiotnika oraz koniugacja. Głównymi elementami różniącymi oba te języki są ich cechy typologiczne – dla chińszczyzny są to tonalność, monosylabiczność i pozycyjność, a dla języka polskiego stały akcent wyrazowy, polisylabiczność i fleksyjność. Różnice te powodują, że chińscy uczniowie, poznając język polski, napotykać wiele trudności.

Bariera kulturowa

Kultura jest jednym z elementów determinujących postrzeganie świata. Kod kulturowy jest zbiorem pewnym zachowań, postaw i zwyczajów, które identyfikują daną grupę w społeczeństwie (Phillipson 2009: 232). Dlatego pomaga on ustalić ludziom ich tożsamość, której częścią jest m.in. pochodzenie etniczne: wspólna historia, pochodzenie geograficzne i tradycje. W kontekście edukacyjnym, kultura jest zjawiskiem dwukierunkowym: uczeń konfrontuje swoje dotychczasowe doświadczenia wyniesione z poprzedniej szkoły z nową rzeczywistością, w której znalazł się po przyjeździe. Im bardziej różnią się one od siebie, tym większe jest prawdopodobieństwo trudności wynikających z odmienności kulturowych i obyczajowych.

Szkolnictwo jest częścią kultury danego kraju, ponieważ jest silnie związane z językiem oraz wpływa na proces uczenia się. Szkoła może wspomóc edukację, ale również ją utrudnić, zwłaszcza gdy uczeń poznaje postawy i zachowania inne od tych, które były mu znane w kulturze własnej. Takie wyzwanie stoi m.in. przed uczniami chińskimi w polskich szkołach.

Należy podkreślić, że na kod kulturowy wpływają religia, tradycje historyczne i sytuacja społeczna kraju. W przypadku Chin elementami determinującymi kształt kultury są konfucjanizm, kolektywizm oraz rewolucja

społeczno-obyczajowa.

Konfucjanizm

Chiny, obok Korei, Japonii i Tajwanu, są krajem o tradycji konfucjańskiej¹². Nurt ideowy zapoczątkowany przez Konfucjusza (551–479 r. p.n.e.) głosi, że pokój na świecie i idealne społeczeństwo są możliwe pod warunkiem przestrzegania przez jego członków zasad wynikających z hierarchii społecznej oraz zachowania tradycji, czystości i porządku. Dlatego człowieczeństwo pojmuje się jako działanie grupy ludzi w ramach wspólnoty, a nie poszczególnych jednostek.

W tradycji konfucjańskiej podstawę struktury idealnego państwa stanowi rodzina, zhierarchizowana i podporządkowana jasno określonym regułom w społeczeństwie. Rodzice (zwłaszcza ojcowie) przekazują dzieciom wartości i zasady postępowania, ale mają też prawo egzekwować surową dyscyplinę (Rowiński, Pawłowski 2011: 17).

Środowisko rodzinne ma również istotny wpływ na edukację. Chęć osiągnięcia awansu społecznego oraz dobrobytu powodują, że już od poziomu szkoły podstawowej, główne wartości wpajane najmłodszym to pracowitość, autonomia, determinacja oraz duch rywalizacji. Konfucjańskiego ucznia charakteryzuje ambicja, pilność oraz posłuszeństwo wobec nauczyciela, czyli mistrza-mentora, który powinien inspirować do nauki. Od niego uczniowie otrzymują wiedzę (w tym także opiniotwórczą) na dany temat.

Ponadto Konfucjusz doceniał wagę stawiania pytań i wierzył, że wiele można się nauczyć od drugiego człowieka. Zachęcał do dyskusji, słuchania i obserwowania działań innych. Upatrywał w tym siłę integracji nauki i myślenia. Można zatem stwierdzić, że konfucjański styl nauczania ma przede wszystkim wymiar praktyczny, nastawiony na wykonywanie konkretnych zadań i wykorzystywanie wiedzy w działaniu (Boski 2009: 365).

Kolektywizm

Kultura kolektywistyczna kładzie duży nacisk na przynależność grupową, harmonię relacji społecznych i interesy wspólnoty. W takiej kulturze człowiek jest postrzegany jako część społeczności o określonej hierarchii, a dzięki wyraźnemu naciskowi na podobieństwa bardziej dba

¹⁰ Monosylabiczny morfem stanowi prosty znak językowy, a oznaczana przez niego treść znajduje swoje odbicie w zapisie pojedynczym znakiem chińskim. Szerzej na ten temat pisze Zajdler (2010a: 28).

¹¹ Homofoniczność to fonetyczna tożsamość różnych segmentów językowych (głosek, sylab, wyrazów).

¹² System państwowy oparty na konfucjanizmie był jedynym starożytnym tworem, który zachował swe zasadnicze elementy aż do początku XX w. Rowiński i Pawłowski zwracają uwagę, że był to najtrwalszy system polityczny w dziejach ludzkości, obejmujący przez tysiąclecia obszar i liczbę obywateli porównywalny z całym światem cywilizacji śródziemnomorskiej (Rowiński, Pawłowski 2011: 13–19).

o wartości i interesy grupy niż o swoje własne (Wojciszke 2003: 138).

W kolektywizmie ważne jest bezpieczeństwo rodzinne, współpraca, a także szacunek wobec najstarszych członków rodziny i przodków, którzy odgrywają rolę autorytetów moralnych. To od nich młodsze pokolenie czerpie mądrość oraz doświadczenie życiowe. Przekazywanie wiedzy z pokolenia na pokolenie jest uznawane za jeden z głównych sposobów edukacji społeczeństwa oraz utrzymania trwałości i siły grupy (Auyeung, Sand 1996: 265). Dlatego też młodzi Chińczycy, dorastając w wielopokoleniowym rodzinnym środowisku, od początku uczą się myślenia w kategorii „my”, przedkładając dobro wspólne nad swoje własne (Zhang, Liang, Sun 2013: 657; Hofstede 2000: 106)¹³. Stałe kontakty z innymi stwarzają potrzebę zachowania harmonii w otaczającym środowisku społecznym. Potrzeba ta dotyczy nie tylko rodziny, lecz także innych sfer życia.

Zwyczaje ze środowiska rodzinnego są przenoszono do szkoły. Na lekcjach uczniowie zachowują postawę bierną i nie zabierają głosu, jeśli nauczyciel nie skieruje do nich pytania bezpośrednio. Z ich punktu widzenia jest to uzasadnione tym, że również w klasie są postrzegani jako część grupy. Jeśli nie będą wytypowani przez grupę do przedstawienia swojej opinii, to tego nie zrobią. Warto podkreślić, że niechęć do zabierania głosu dotyczy też spotkań w obecności osób nieznanymi. Obawy przed publicznym wystąpieniem maleją w mniej licznych grupach.

Relacja nauczyciela z uczniem również jest specyficzna, gdyż podmiotem procesu kształcenia jest prowadzący zajęcia, a nie uczący się (Hofstede 2000: 112). To on decyduje o drodze intelektualnej ucznia. Nauczyciele są traktowani z szacunkiem, który rośnie wraz z ich wiekiem. Do dzisiaj w Chinach uczenie dzieci jest zajęciem prestiżowym, a nauczycielom okazuje się szczególny szacunek. Niedopuszczalne jest wyrażenie sprzeciwu wobec uczącego lub krytykowanie go. O niestosownym zachowaniu uczniów informowani są rodzice, od których oczekuje się wyciągnięcia konsekwencji. W tak funkcjonujących społeczeństwach jakość nauczania zależy w zasadzie wyłącznie od umiejętności nauczyciela, a celem kształcenia jest zdobycie cech i umiejętności koniecznych do prawidłowego funkcjonowania w grupie.

Sytuacja społeczno-obyczajowa

Obecnie na kształt kultury chińskiej wpływa także sytuacja społeczno-obyczajowa, która jest następstwem

dynamicznego wzrostu gospodarczego, globalizacji oraz oddziaływania najnowszych technologii na wszystkie dziedziny życia, w tym również na edukację. Jedną z korzyści dla chińskiego świata akademickiego było jego otwarcie na Zachód i możliwość prowadzenia badań w międzynarodowych zespołach.

Kolektywistyczny model instytucji państwowej w połączeniu z filozofią konfucjańską przetrwał w Chinach aż do początku XX w. Upadek cesarstwa w 1911 r. zapoczątkował odejście od tradycyjnych wzorców organizacji społeczno-politycznej. Burzliwy XX w., a zwłaszcza okrutne i bezwzględne rządy Mao Zedonga, wpłynęły zarówno na świadomość społeczeństwa, jak i system rządzenia w Chińskiej Republice Ludowej. Dopiero w końcu lat 90. zaczęto wprowadzać reformy państwa, mające na celu polepszenie warunków materialnych obywateli Chin. Od połowy pierwszej dekady XXI w. stałym elementem ideologii Państwa Środka jest budowanie „harmonijnego społeczeństwa” tworzonego bezpośrednio na podstawie filozofii konfucjańskiej¹⁴. Otwarcie się na Zachód oraz rewolucja społeczno-kulturowa w Chinach potwierdzają, że zmiany zachodzące w różnych dziedzinach życia społeczeństwa mają charakter długofalowy. Przemiany te dotyczą także sfery edukacyjnej i chińskiego szkolnictwa.

Bariera edukacyjna

W Polsce wciąż niewiele wiadomo na temat edukacji w Chinach. Brak znajomości swobodnego tła edukacyjnego uczniów może stawać się początkiem incydentów krytycznych (zob. Mikulska: 2016). Jest też powodem wolniejszego przebiegu procesu adaptacji młodych Chińczyków.

Kultura chińska od najwcześniejszych lat uczy wytrwałości oraz wychowuje w duchu rywalizacji. Klasy w szkołach są liczne, sale duże, a na zajęciach obowiązują rygorystyczne zasady. Uczniów cechuje motywacja i upór. Są skupieni na nauce, gdyż wiedzą, że jej dobre wyniki wiążą się zazwyczaj z bardziej atrakcyjną przyszłością i są szansą na lepsze życie (Wang, Shim, Wolters 2017: 295).

Chińczycy wolą pracę indywidualną od grupowej. Możliwe, że wynika to ze wspomnianej rywalizacji i wpa-janej wiary w znaczenie samodzielnego działania, dzięki któremu można osiągnąć sukces. Dlatego też trudno im, zwłaszcza na początku, przyzwycząć się do pracy zespołowej, która jest jedną z form pracy na lekcjach w polskiej szkole. Działania grupowe są jednak dla nich korzystne – dają okazję do integracji i lepszego poznania swoich

¹³ Kolektywizm pomógł Chinom w rozwoju i osiągnięciu wzrostu gospodarczego, w tym bezpośrednio w handlu zagranicznym. Sprzyjało temu dobre położenie geograficzne, duża populacja, a także autorytatywny rząd nadzorujący reformy rynkowe (szerzej zob. Hou 2013: 9–10).

¹⁴ Więcej na temat kształtowania się państwa chińskiego zob. Rowiński, Pawłowski 2011: 11–34.

rówieśników. Chińczycy są także przyzwyczajeni do dużej ilości zadań, które trzeba wykonać w domu (Parris-Kidd, Barnett 2011).

W chińskim systemie edukacji kultura pedagogiczna jest zorganizowana centralnie (Cortazzi, Jin: 1998). Jej najważniejszym ogniwem jest nauczyciel – mentor, który przekazuje wiedzę oraz uczy, jak postrzegać świat i rozumieć otaczającą rzeczywistość. Uczniowie pod żadnym pozorem nie mogą kwestionować tego, co mówi (Vyas, Yu 2018; Henze, Zhu 2012). Nie kształtuje się u nich umiejętności krytycznego myślenia i samodzielnego poszukiwania odpowiedzi. Gdy czytają teksty, zawsze dostają od nauczyciela wskazówki, w jaki sposób powinni je rozumieć. Następnie mają udzielić konkretnych odpowiedzi, pozbawionych własnej oceny. Chińscy uczniowie nie wyrażają więc swoich opinii, nie są też skłonni dyskutować na forum klasy. Poza takim sposobem prowadzenia zajęć przez chińskich nauczycieli, na postawę uczniów wpływa tradycja konfucjańska, zgodnie z którą należy żyć w harmonii i szacunku wobec innych oraz pozostawać bezkonfliktowym (Henze, Zhu 2012: 11). Tymczasem w kulturze zachodniej biernie uczestnictwo w zajęciach, brak udziału w dyskusji klasowej oraz małe zaangażowanie w pracę w grupach są zazwyczaj postrzegane jako przejaw lenistwa (Thøgersen 2016; Henze, Zhu 2012).

W Państwie Środka podejście do nauczania i postrzegania osoby nauczyciela jest zupełnie inne w porównaniu z Zachodem. Prowadzi to do licznych nieporozumień. Często błędnie interpretowane jest zachowanie ucznia chińskiego. Postrzega się go bowiem jako cichego, biernego zwolennika bezsensownej nauki na pamięć, który rzadko wyraża swoje zdanie oraz bezgranicznie wierzy i nie sprzeciwia się swojemu nauczycielowi¹⁵. Powód jest jednak inny – niechęć do wyrażania własnej opinii na forum wynika z innego czynnika kulturowego. Wielu studentów azjatyckich nie dzieli się swoim zdaniem na zajęciach ze względu na hierarchię grupową, strach przed popełnieniem błędu i poczucie zażenowania wobec rówieśników

i nauczycieli (Cortazzi, Jin: 2011).

Chińczycy są zwolennikami nauki pamięciowej¹⁶. Jest ona ściśle związana z tradycją konfucjańską. W przeciwieństwie do „zachodniego” postrzegania tego sposobu nauki jako nawyku i biernego, bezmyślnego powtarzania, w Chinach jest to nauka promująca zapamiętywanie ze zrozumieniem oraz próbą refleksji nad tym, czego się uczymy. Chińczycy uważają, że dzięki nauce na pamięć nie tylko przyswajają nowe informacje, lecz także potrafią odpowiednio łączyć je z posiadaną już wiedzą, a to z kolei pozwala im lepiej zrozumieć dany problem (Li, Cutting 2011: 93).

W Chinach wiedzę weryfikuje się głównie za pomocą testów pisemnych (Hanwei 2017: 87). Jest to stały element tej kultury – od początku nauka i uwaga są skupione na testach i osiągnięciu jak najlepszych wyników (Parris-Kidd, Barnett 2011: 175). Dlatego też oceniana odpowiedź ustna czy prezentacja na forum klasy w polskiej szkole jest dla uczniów chińskich dużym wyzwaniem.

W kulturze chińskiej ważniejsza od człowieka/jednostki jest cała grupa jako społeczność (Vyas, Yu 2018). Natomiast w polskiej szkole zwraca się uwagę na rozwój ucznia jako jednostki, na jego zaangażowanie oraz świadomy wkład w proces uczenia się¹⁷. Oczekuje się aktywnego uczestnictwa w lekcjach, pracy grupowej oraz projektowej, a także prób samodzielnego oceniania siebie po zajęciach. Dla młodych Chińczyków te oczekiwania są stresogenne. Potrzebują oni czasu, by się z nimi oswoić, w przeciwnym razie stają się czynnikami utrudniającymi im proces akulturacji.

Należy jednak podkreślić, że edukacja w Chinach stopniowo odchodzi od skupiania się głównie na wiedzy książkowej i nauce pamięciowej, ponieważ wprowadza się tam wybrane metody aktywizujące uczniów do udziału w zajęciach, pracy zespołowej i kształtowaniu zdolności komunikacyjnej¹⁸.

Phillipson (2011) zauważa, że w ostatnich dwóch dekadach w chińskiej edukacji zaobserwowano zwrot w kierunku autonomii nauczania. Pojawiła się m.in. większa

15 Jin i Cortazzi (za: Biggs 1996) wyjaśniają, że powściągliwość w wyrażaniu opinii i krytyki wynika u Chińczyków także ze świadomości ciągłej potrzeby uczenia się i (samo)doskonalenia, nawiązującego do konfucjanizmu. Dopiero zdobycie całej wiedzy z danej dziedziny i bycie ekspertem upoważnia ich do wyrażania własnej opinii (2011: 95).

16 Wszystko zaczyna się od nauki pisania chińskich znaków w przedszkolu.

17 W Polsce od kilku lat wdrażana jest nowa metoda nauczania nazwana ocenianiem kształtującym (ang. *formative assessment*). System ten jest jednak wprowadzany stopniowo i nie dominuje w polskim szkolnictwie. Więcej na temat oceniania kształtującego: www.oecd.org/education/cei/34720138.pdf [dostęp: 30.07.2019 r.]

18 Podobnie jak w Europie, w Chinach od ponad 15 lat promowany jest nurt „uczenia się przez całe życie” (ang. *Lifelong Learning Programme*). Podkreślił to wiceminister edukacji Chińskiej Republiki Ludowej, Zhang Xinsheng, przedstawiając sytuację chińskiej edukacji w obliczu dynamicznych zmian; treść wystąpienia Zhang Xinshenga na konferencji ASEM w Pekinie 27.11.2018 roku: bit.ly/2rZd6oJ [dostęp: 26.11.2018].

ASEM (Asia-Europe Meeting) to porozumienie utworzone w 1996 r. mające na celu wspieranie dialogu i współpracy pomiędzy Azją a Europą. ASEM zajmuje się kwestiami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi, kulturalnymi i edukacyjnymi będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania, w duchu wzajemnego szacunku i równego partnerstwa. Szerzej na temat organizacji: www.aseminfoboard.org [dostęp: 26.11.2018].

wrażliwość na proces nauczania¹⁹ i wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce²⁰. Znaczące zmiany wprowadzono też w zakresie strategii aktywnego uczestnictwa w zajęciach. W związku z tym, nauczyciel nie jest już tylko mentorem, który przekazuje informacje, ale ma stwarzać odpowiednie warunki do nauki oraz wspierać ucznia w samodzielnym zdobywaniu nowej wiedzy. Pomimo tego, system szkolnictwa w Państwie Środka wciąż nawiązuje do tradycji kulturowych i filozoficznych, niezmiennych od ponad 2,5 tys. lat, takich jak konfucjański model ucznia pilnego, bezwzględnie posłusznego wobec nauczyciela i rodziców (którzy mają prawo surowo egzekwować dyscyplinę) oraz przedkładaniu dobra wspólnoty/grupy nad swoje własne.

Należy jednak pamiętać, że to zaledwie początek zmian w sposobie nauczania. Na ich efekty trzeba poczekać.

Wybrane błędy językowe popełniane przez uczniów chińskich

Podobnie jak w przypadku uczących się dorosłych (Mikulska 2017), błędy językowe, które pojawiają się w wypowiedziach młodych Chińczyków, wynikają ze znacznych różnic typologicznych między językiem wyjściowym (chińskim) a docelowym (polskim). Są rezultatem silnych interferencji i transferu negatywnego. Sporo z nich może także wynikać z niepełnego opanowania paradygmatów odmiany (rzeczownika, czasownika, przymiotnika) oraz niedostatecznej znajomości reguł gramatycznych.

W dalszej części tekstu przedstawiono błędy popełnione przez uczniów chińskiego pochodzenia w wieku szkolnym. W korpusie prac pisemnych – w tym wypadku charakterystyki głównej bohaterki powieści Lucy Maud Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza* – wykonanych przez uczniów chińskich uczęszczających do jednej z podwarszawskich szkół, wyróżnione zostały wybrane błędne konstrukcje morfologiczne oraz składniowe. Pomiędzy natomiast trudności ortograficzne, leksykalne i interpunkcyjne. Analizowane w artykule przykłady ilustrują jedynie wycinek szerokiego i złożonego problemu interferencji, który wymaga dalszych badań²¹.

Błędy morfologiczne

BŁĘDY W ZAKRESIE FORM CZASOWNIKOWYCH

- błędy wynikające z niewłaściwego użycia czasu lub braku konsekwencji w wyborze jednego z nich w wypracowaniu:

- *Mateusz i Maryla są* rodzeństwo i mieszkali razem w Zielonym Wzgórzu.
- *Ania Shirley jest fajna osoba i miała* dobre oceny.
- *Mateusz i Maryla jest* biedni, więc *Ania* zawsze ubierała na biednie.
- *Ania pomagała* innym w trudnych sytuacjach i *jest* bardzo miła, tylko kiedy inni mówili, że ona ma brzydkie wygląd to *jest* wybuchowa.
- *Ania jest* fajną dziewczyną, *miała* dobrą oceny.

- błędnie stosowane końcówki osobowe:

- *Maryla kochali* Ani.
- *Gdy został* sierota, *Ania* trafiła do pani Thomas.
- *Początku* *Ania miał* rodzice i *mieszkał* w Nowej Szkocji.
- *Ojciec przestała* pracować i potem rodzice zmarli na gorączki.
- *Diana był* ceniona i lubiana przez swoich rówieśników za swoją pracowitość i odwagę.
- *Ania umia* podziękować innym.

- błędy wynikające z niedostatecznej znajomości tematów koniugacyjnych i budowy czasowników z zamknięciem zwrotnym:

- *Ona* szybko *denerwowwała [się]*,
- *Ona* nazywała *[się]* *Ania Shirley*,
- *Mi* podoba *[się]* *ta* bohaterka książki,
- *Ania* urodziła *[się]* w Nowej Szkocji,
- *Ona* bardzo *lubiła* bawić *[się]* z *Anią*,

Przedstawione przykłady błędów mogą być spowodowane tym, że w chińskim czasownik jest nieodmienną częścią mowy, nie ma też w tym języku czasowników z ekwiwalentem „się”, a czas wyraża się leksykalnie.

BŁĘDY W OBRĘBIE PARADYGMATÓW ODMIANY

- niewłaściwy dobór końcówki fleksyjnej rzeczownika i przymiotnika wynikający z niedostatecznego opanowania paradygmatów odmiany:
- *Ania Shirley* jest *bohatera pozytywna*.
- *Bohatera Ani* cechowała szczerłość i prawdomówność.
- [*Ania*] *Ten* osoba była *dobrze kolega*.

19 O czym świadczy wspomniana indywidualizacja nauczania oraz większa koncentracja na potrzebach ucznia niż na procesie przekazywania wiedzy.

20 Więcej na ten temat zob. Hershock, Mason, Hawkins (2007) *Changing Education: Leadership, Innovation and Development in a Globalizing Asia Pacific*.

21 Jest to również część badań autorki tego artykułu związanych z przygotowaniem dysertacji *Chiński uczeń w polskim systemie edukacji – od podstawowych umiejętności komunikacyjnych do akademickiej sprawności językowej*, pisanej pod kierunkiem dr hab. Anny Seretny.

BŁĘDY SKŁADNIOWE

- naruszenie związku zgody:
 - Dziewczyna ma **duża czarna** oczy i wyrazi-
ste usta.
 - *Ona jest **chuda jedenastolatka**.*
 - *Miała **rudy, prosty** włosy i **duża** czarne oczy.*
 - *Oczy ma kolor **szaro zielonych, ogromnych**.*
 - *Kochała życie i **cały otaczający przyrodę**.*

- błędy wynikające z niezajomości wymagań skład-
niowych czasownika:
 - *Mateusz i Maryla przygarnęli **Ani**.*
 - *Ania ma bardzo **ważna przyjaciółka Dianę**
Barry.*
 - *Mieszkała **w sierociniec**.*
 - *Diana i Ania są w **tym samym** szkole i **jedną**
klasę.*
 - *Pomagała **innym** w trudnych sytuacjach.*
 - *Później Ania poszła do **szkole**, ale nie było
dobrze.*
 - *Bo jej koleżanka i kolega **na niego śmieje**,
że Ania ma rude włosy.*

- błędy szyku zdania:
 - *To książka najfajniejsza, którą ja czytała
i chciałam z Anią być najlepszą przyjaciółką na
świecie.*
 - *Gdy została ona sierota, trafiła Ani do pani
Thomas.*
 - *Ania jest prawdomówna, jak zgubiła Maryla
broszek to mówiła prawdy, że tylko nosiła na-
chwile i układała i to naprawdę nie Ani zabie-
rał broszki.*

- użycie niewłaściwego przyminka lub jego ominięcie:
 - Ania jest ogólny bohater **od** książki.
 - Dziewczynka pochodzi [z] książki „Ania z Zie-
lonego Wzgórza”.
 - Więc zawsze ubierała się **na** biednie.

Podobnie jak w przypadku koniugacji, również deklinacja jest dla młodych Chińczyków nową kategorią gramatyczną, co może utrudniać i wydłużać czas opanowywania przez nich polszczyzny.

Należy podkreślić, że opisywane trudności nie są typowe wyłącznie dla uczniów chińskich. Doświadczenia w pracy z osobami z azjatyckiego kręgu kulturowego pokazują (Mielczarek, Lisowski 2008; Sieradzka-Baziur, Majtczak 2008; Mikulska 2017), że uczący się, przyswajając polskie kategorie morfologiczne, muszą „zmienić

rodzimą kategoryzację rzeczywistości pozajęzykowej” (Mielczarek, Lisowski 2008: 168). Proces ten nie zachodzi samoistnie, wymaga czasu, wysiłku i odpowiednio ukierunkowanej pracy.

Podsumowanie

Rozwój kontaktów polsko-chińskich oraz sytuacja społeczno-polityczna w Chinach sprawiły, że ten kraj stał się bardziej otwarty na świat zachodni, w tym na Polskę. Świadczy o tym rosnąca migracja chińska. Z uwagi na to, że zaczyna ona coraz częściej przybierać formę migracji rodzinnej, warto bliżej poznać sylwetkę ucznia chińskiego a także czynniki determinujące jego proces uczenia się.

Trudności w nabywaniu języka w warunkach szkolnych przez młodych Chińczyków wynikają z kilku przyczyn: bariery językowej (zarówno w języku komunikacyjnym, jak i języku edukacji szkolnej), innych doświadczeń szkolnych wyniesionych z rodzimego systemu edukacji, braku wiedzy polskich nauczycieli na temat sposobów zdobywania wiedzy właściwych szkole chińskiej oraz mentalności uczniów. Po uwzględnieniu komponentu kulturowo-filozoficznego oraz efektów przemian społeczno-ekonomicznych w kraju pochodzenia młodych migrantów, uzyskujemy złożony obraz: to uczniowie, na których należy spoglądać nie tylko pod kątem językowym, lecz także kulturowym i społecznym.

Niezajomość realiów przyczyniła się do powstania wielu stereotypów, błędnie interpretujących postawy i zachowania młodych Chińczyków. W rzeczywistości współczesna szkoła chińska, podobnie jak inne sfery życia, przeszła ewolucję i jest bardziej zbliżona do europejskiej – promuje możliwość uczenia się przez całe życie, zapewnia integracyjną jakość kształcenia oraz równy dostęp do edukacji. Wciąż jednak pozostaje wierna tradycjom i wartościom, dzięki którym ciekawi i zaskakuje. Bezwzględny szacunek okazywany nauczycielom, upór, wytrwałość i duch rywalizacji wpajane dzieciom od najmłodszych lat oraz ciężka praca uczniów to cechy charakteryzujące szkolnictwo w tym kraju.

Wybrane błędy językowe przedstawione w tym tekście pokazują jedynie niektóre trudności, z jakimi borykają się młodzi uczniowie pochodzący z Państwa Środka. Przyczyną kłopotów w nauce są niewątpliwie znaczące różnice w systemach gramatycznych języka polskiego i chińskiego. Dlatego też nauczyciel mający w swojej klasie uczniów pochodzących z chińskiego kręgu kulturowego powinien starać się wprowadzać jak najwięcej ćwiczeń utrwalających koniugację i deklinację. Dobrym rozwiązaniem jest także zachęcanie uczących się do częstych prac pisemnych (częściowo sterowanych, ale także pisanych

samodzielnie). Nauczanie w kontekście pozwoli im lepiej przyswoić nowe słowa i reguły gramatyczne.

Obecne perspektywy i ciągły wzrost znaczenia Chin na arenie międzynarodowej pozwalają przypuszczać, że chińskich uczniów w szkołach za granicą będzie przybywać. Dotyczy to również Polski. Dlatego też im lepiej będzie znana kultura, z której pochodzą, ich styl uczenia się oraz postawy, tym łatwiejsze będzie zrozumienie ich postępowania i uczenie zachowań odmiennych, przy zachowaniu szacunku wobec systemu wartości kraju, z którego przyjechali. Pomoże to stworzyć warunki do lepszej adaptacji tych uczniów w szkole oraz przyczyni się do odniesienia przez nich sukcesu edukacyjnego w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Auyeung, P., Sand, J. (1996), *A cross cultural study of the learning style of accounting students*, „Accounting and Finance”, nr 36, s. 261–274.
- Boski, P. (2009), *Kulturowe ramy zachowań społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gang, Z. (2014), *Polonista chiński wobec rynku pracy i struktury języka polskiego* [w:] R. Nycz, W. Miodunka (red.) *Polonistyka bez granic*, t. 2, Kraków: Universitas.
- Hanwei, L. (2017), *Academic Integration of Mainland Chinese Students in Germany*, „Social Study”, vol. 5, nr 1, s. 80–92.
- Henze, J., Zhu, J. (2012), *Current research on Chinese students studying abroad*, „Research on comparative and international education”, vol. 7, nr 1.
- Hofstede, G., (2000), *Kultury i organizacje*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Hou, X. (2013), *Community Capitalism in China: The State, The Market, And Collectivism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jin, L., Cortazzi, M. (2011), *Researching Chinese Learners. Skills, Perceptions and Intercultural Adaptations*, New York, Palgrave Macmillan.
- Józwiak, I., Piłat, A. i in. (2013), *Migracje społeczności azjatyckich na świecie i do Polski – stan badań i opracowania na temat wybranych krajów*, [w:] K. Wysieńska, J. Seges-Frelak (red.), *Mała Azja w Polsce. Plany i strategie imigrantów z Azji i Bliskiego Wschodu w Polsce*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Li, X., Cutting, J. (2011), *Rote Learning in Chinese Culture: Reflecting Active Confucian-Based Memory Strategies*, [w:] M. Cortazzi, L. Jin (red.) *Researching Chinese Learners. Skills, Perceptions and Intercultural Adaptations*, New York, Palgrave Macmillan, s. 21–42.
- Mikulska, A. (2016), *Chińskie dziecko w polskiej szkole. Studium przypadku M*, [w:] W.T. Miodunka, R. Dębski (red.) *Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków*, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 163–176.
- Mikulska, A. (2017), *Problemy językowe studentów chińskich uczących się języka polskiego jako obcego – próba analizy*, [w:] E. Jaskółowa i in. (red.), *Edukacja polonistyczna jako zobowiązanie. Powszechność i elitarność polonistyki*, t. 1, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 647–659.
- Mielczarek, A., Lisowski, T. (2008), *Typologia błędów fleksyjnych Koreańczyków uczących się języka polskiego*, [w:] W.T. Miodunka, A. Seretny (red.) *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s.159–169.
- Parris-Kidd, H., Barnett, J. (2011), *Cultures of Learning and Student Participation: Chinese Learners in a Multicultural English Class in Australia*, [w:] M. Cortazzi, L. Jin (red.) *Researching Chinese Learners. Skills, Perceptions and Intercultural Adaptations*, New York: Palgrave Macmillan, s. 169–187.
- Phillipson, S.N., Lam, B. (2011), *Learning and Teaching in the Chinese classroom: Responding to Individual Needs*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Rowiński J., Pawłowski J. (2011) *Wizja „państwa” w Chinach. Tradycja a współczesność*, [w:] E. Zajdler (red.), *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, s.11–34.
- Sieradzka-Baziur, B., Majtczak, T. (2008), *Interferencja w procesie przyswajania języka polskiego przez Japończyków*, [w:] W.T. Miodunka, A. Seretny (red.) *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 169–178.
- Thøgersen, S. (2016), *Chinese Students in Europe*, „European Review”, nr 24 (2), s. 297–305.
- Vyas, L., Baohua, Y. (2018), *An investigation into the academic acculturation experiences of Mainland Chinese students in Hong Kong*, „Higher Education”, nr 76 (1), s. 883–901.
- Wang C., Shim S.S., Wolters Ch. A., (2017), *Achievement goals, motivational self-talk, and academic engagement among Chinese students*, „Asian Pacific Education Review”, nr 18, s. 295–307.
- Wardęga, J. (2017), *Chińczycy w Polsce – niewidoczna mniejszość*, „Migration Studies – Review of Polish Diaspora”, nr 2 (164), s. 121–141.
- Wardęga, J. (2016), *Chińczycy – charakterystyka społeczno-kulturowa w kontekście migracji do Polski*, [w:] J. Schmidt, D. Niedźwiedzki (red.) *Społeczno-kulturowa identyfikacja cudzoziemców. Raporty i ekspertyzy*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s. 281–352.

- Wojciszke, B. (2009), *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zajdler, E. (2010a), *Glottodydaktyka sinologiczna*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Zajdler, E. (2010b), *Fonetyka i fonologia współczesnego języka chińskiego u podstaw umiejętności wyjściowych*, [w:] J. Knieja, T. Zygmunt, Ł. Brzana (red.), *Literaturoznawstwo, językoznawstwo i kulturoznawstwo jako płaszczyzny przekazu we współczesnej glottodydaktyce*, Lublin: Wydawnictwo Werset, s. 274–282.
- Zhang X., Liang X., Sun, H., (2013) *Individualism-Collectivism, Private Benefits of Control, and Earnings Management: A Cross-Culture Comparison*, „Journal of Business Ethics”, Vol. 114, /4, s.655–664.

NETOGAFIA

- Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/ [dostęp: 22.07.2019 r].
- Statystyki Urzędu do spraw Cudzoziemców udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/raport-roczny-legalizacja-pobytu/2017-2/ [dostęp: 23.07.2019 r].
- biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/29-maj-2011/polska-nowy-kraj-docelowy-chinczykow.

ANNA MIKULSKA -xxxxxxxxxx